

Karolina Alveryd
Utredare
Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss: Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18)

Inledning

Juridiska fakultetsnämnden har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande genom vilket en helt ny lag ska träda i kraft den 1 januari 2020, varvid lagen (1999:932) om stöd till trossamfund ska upphävas.

Fakultetsnämnden tillstyrker förslagen men vill framföra följande. Inledningsvis måste anges att det är ett omfattande betänkande (406 sidor) som rör flera grundläggande frågor med bäring på bl.a. demokrati, rättsstat, religionsfrihet och ett mångkulturellt samhälle. Fakultetsnämnden kan inte beröra samtliga frågor utan fokuserar på de mest centrala delarna och som bedömts vara av särskilt rättsligt intresse.

Till en början kan även antecknas, att fakultetsnämnden välkomnar försöken att åstadkomma en stramare reglering beträffande det statliga stödet till trossamfund. Det är en given utgångspunkt att vi i svensk rätt ska ge religionsfriheten – och därtill hörande trossamfund – en behandling som står i överensstämmelse med både regeringsformen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Fakultetsnämnden vill betona vikten av att tydliggöra det s.k. demokratikriteriet som finns i nuvarande reglering, då vaga kriterier av detta slag kan te sig tveksamma i samband med myndighets- eller maktutövning. Likaså menar fakultetsnämnden att det är en klar fördel att beslutsfattandet förläggs till en förvaltningsmyndighet, dvs. inte regeringen, och att beslut på så sätt kan bli föremål för ordinärt överklagande i allmän förvaltningsdomstol.

Allmänt om förslagen i betänkandet

Förslagen omfattar bestämmelser om statsstöd till andra trossamfund än Svenska kyrkan. Stödet tillkom initialt (år 1991) för att reglera frikyrkornas ekonomiska underläge gentemot Svenska kyrkan, vilket uppfattades som otillfredsställande ur religionsfrihetssynpunkt. Det statliga stödet skulle ge olika trossamfund likartade förutsättningar för en religiös verksamhet och ge alla människor, oavsett deras religiösa bakgrund, samma möjligheter att utöva sin religion i Sverige. Ett ytterligare motiv var den samhällsnyttiga verksamhet som trossamfundet kan bidra med.

I betänkandet är inte ifrågasatt att statsstödet ska bibehållas, något som ibland emellertid har diskuterats. Det framhålls däremot, att religionsfriheten fortsatt ska vara det

Juridiska fakultetsnämnden

huvudsakliga motivet för ett stöd, även om samfundets samhällsnytta erkänns. Stödet ska bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en ”aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet” samt att ”upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på” (s. 24).

Fakultetsnämnden vill dock betona, och som kommer att visas nedan, att religionsfriheten i sig knappast påfordrar att staten ekonomiskt understöder ett trossamfund. Stödet ska emellertid, tillägger utredningen, anpassas till nutida samhällsförhållanden, inte minst vad avser mångfalden av trossamfund i Sverige och till behoven i samhället samt vara så konfessionsneutralt som möjligt. Det ska utformas så att det inte inskränker trossamfundens ställning som självständiga organisationer och avspeglar lagstiftarens avsikt att stödet till trossamfunden ska ”främja demokrati och delaktighet, med respekt för jämställdhet och människors lika värde” (s. 24). Med detta i åtanke betonas vikten av att lämnat stöd ska följas upp. I direktivet till utredningen betonas också vikten av att kunna återkalla rätten att beviljas stöd.

Stödet får lämnas som statsbidrag och som statliga hjälp med att bestämma och administrera avgifter, förutsatt att trossamfundet uppfyller villkoren i lagen (1 §). Begreppet ”trossamfund” är förutsatt att ges samma innebörd som i lagen (1998:1593) om trossamfund och med ”församling” avses en gemenskap som utövar ”lokal religiös verksamhet genom gudstjänst, bön, meditation eller ritualer” (3 §). Begreppen ska ges en vid betydelse så att exempelvis sammankomster för gemensam bön och meditation normalt innefattas. Det är inte förutsatt att någon närmare prövning ska göras av ett samfundets religiösa lära för att bedöma om det är fråga om ett samfund.

De centrala lagrummen i förslagen är – enligt fakultetsnämnden – 4 - 5 §§ om mål och villkor och 6 §, om de fall där stöd inte får ges:

4 § Stödet ska bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet, samt till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på.

5 § Stöd får lämnas endast till ett trossamfund som

1. är ett registrerat trossamfund enligt lagen (1998:1593) om trossamfund,
2. har minst 1 000 betjänade som är bosatta i Sverige,
3. har bedrivit verksamhet i Sverige under minst fem år före ansökan om stödberättigande, och
4. i huvudsak får sin religiösa verksamhet finansierad av betjänade som är bosatta i Sverige.

6 § Stöd får inte lämnas till ett trossamfund som har skulder för svenska skatter eller avgifter hos Kronofogdemyndigheten eller som är i likvidation eller försatt i konkurs.

Stöd får inte heller lämnas om trossamfundet eller någon av dess församlingar eller företrädare, inom ramen för trossamfundets eller en församlings verksamhet,

1. utövar våld mot person, tvång eller hot,

2. kränker ett barns rättigheter på sådant sätt att det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas,
3. rättfärdigar, främjar eller uppmanar till sådan typ av kränkning som anges i 1 eller 2,
4. inskränker en betjänads fri- och rättigheter genom utnyttjande av utsatt belägenhet,
5. bryter mot diskrimineringsförbud i diskrimineringslagen (2008:567) eller klart överträder principen om alla människors lika värde, eller
6. aktivt motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Om det finns synnerliga skäl får stöd lämnas även om en församling eller en företrädare agerar på sådant sätt som anges i andra stycket.

I den mån ett trossamfund inte längre uppfyller villkoren i 5 - 6 §§ ska berättigandet för samfundet att få stöd återkallas (9 §).

Religionsfrihet relaterat till statligt stöd för trossamfund

Religionsfriheten är, enligt vad ovan framgått, central för och det främsta motivet för statsstödet, även om samfundens samhällsnyttiga betydelse fortsatt erkänns.

Religionsfriheten regleras i 1 kap. 1 § p. 6 regeringsformen (1974:152; nedan RF), Europakonventionen artikel 9 och EU:s rättighetsstadga artikel 10.1. Därtill kommer FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter artikel 18.

I betänkandets kap. 12 – benämnt – ”Ett förtydligt demokratikriterium” – redogör utredningen på ett vällovligt sätt för innebörden av religionsfriheten i dessa olika rättsliga instrument, något som fakulteten inte finner anledning att kommentera annat än bitvis. Kopplingen till demokratin finns, mer eller mindre uttalad, i dessa olika instrument, vilket ska relateras till det s.k. demokratikriterium som finns i nu gällande lag – dvs. lagen (1999:932) om stöd till trossamfund – och även i lagförslaget. Idag förutsätts för statsbidrag att trossamfundet ”bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på” (3 §). Kravet innebär således att det ska göras en prövning av hur samfundet förhåller sig till samhällets grundläggande värderingar.

Fakultetsnämnden vill redan här erinra om att ett så vagt kriterium är ägnat att göra rättstillämpningen osäker och är tveksam – om än inte särskilt med fokus på religionsfrihet utan snarare med tanke på de krav på likabehandling och objektivitet som följer av 1 kap. 9 § RF när det är fråga om att förvägra ett samfund bidrag. Detta kom att tydliggöras i en mycket långdragen process rörande samfundet Jehovas vittnen, som ansökte om att bli godkänt för statsstöd vid flera tillfällen och där regeringens beslut att förvägra samfundet stöd upphävdes av HFD hela tre gånger i samband med rättsprövning (HFD 2011 ref. 10, HFD 2013 ref. 72 och HFD 2017 ref. 4).

Här kan pekas även på Europakonventionen artikel 14 om förbud att diskriminera bl.a. med avseende på religion. Förbudet fungerar så att det kompletterar övriga fri- och rättigheter. Europadomstolen har menat att det strider mot diskrimineringsförbudet att behandla personer eller organisationer som befinner sig i en likartad situation olika, i den mån det inte föreligger ”objektiva och godtagbara skäl” härför (s. 298).

Utredningen bedömer det som en väsentlig uppgift att formulera ett förtydligt demokratikriterium i det nya lagförslaget. I direktiven för utredningen framhölls den centrala utgångspunkten, att trossamfund som *inte* respekterar samhällets grundläggande

värderingar, såsom alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen och det demokratiska styrelseskicket, inte ska finansieras med allmänna medel. *Fakultetsnämnden menar att detta får anses vara en rimlig utgångspunkt.* Ett lagförslag skulle, anges i betänkandet, utformas ”i förenlighet med regeringsformen, Europakonventionen, Europadomstolens praxis och övriga internationella åtaganden.” Demokratikriteriet bör, anges i betänkandet, även utformas ”på ett sätt som är så konkret att det möjliggör uppföljning” (s. 275).

Den fråga som aktualiseras är vad religionsfriheten egentligen betyder med avseende på det lagförslag som presenteras, dvs. kan förslaget anses inskränka (begränsa med annat ord) religionsfriheten på ett icke acceptabelt sätt? Utifrån 2 kap. 1 § p. 6 RF kan konstateras, att ”var och en” i riket (både svenska och utländska medborgare) gentemot det allmänna ges frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.¹ I betänkandet formulerar utredningen sitt uppdrag som följer (s. 280):

”Det grundlagsreglerade skyddet för religionsfriheten innebär således framför allt ett skydd på två punkter. Dels mot att en viss religion i lagstiftning eller på annat sätt förbjuds eller särbehandlas, dels ett skydd för den enskilde att i sammanhang där han eller hon är ensam och inte påverkar omgivningen i övrigt, får tro på vad han eller hon vill”.

Ser man till Europakonventionen - och EU:s rättighetsstadga som i stort ska ges samma innebörd som konventionen – kan konstateras, att där ges ett mer långtgående skydd för religionsfriheten än i vår egen grundlag. I artikel 9 garanteras tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, dvs. mycket ”viktiga grundstenar för ett demokratiskt samhälle” och den pluralism som ett demokratiskt samhälle är förknippat med är tvivelsutan beroende av dessa friheter. Det finns således, som utredningen påpekar, ett mycket klart samband mellan konventionens fri- rättigheter och demokratiska principer (s. 286). Statens primära förpliktelse enligt konventionen är att avstå från ingripanden (en negativ förpliktelse) men staten ska även säkerställa fri- och rättigheterna, t.ex. genom att skydda mot rättighetskränkningar från andra enskilda.

Utredningen redogör utförligt för innebörden av artikel 9 och hur den har tolkats av Europadomstolen. Här ska särskilt noteras, att artikeln även skyddar organisationernas ”autonomi och inre liv” (dvs. inte enbart fokuserar på den enskilde individens egen trosutövning), och utredningen pekar bl.a. på fallen Hasan och Chaush mot Bulgarien (dom den 26 oktober 2000, stor kammare, p. 62) och Genov mot Bulgarien (dom den 23 mars 2017, p. 34). Detta är, betonas i betänkandet ”en mycket central del av skyddet” (s. 288). Med avseende på uppdraget konstateras vidare, att artikel 9 inte kräver att en stat tillhandahåller förmåner till trossamfund för religionsutövning, men *om* staten väljer att ge ett sådant stöd måste staten både iaktta konventionens ”neutralitets- och opartiskhetskrav samt se till att alla religiösa samfund ges samma möjlighet att ansöka om ett erkännande för de aktuella förmånerna och tillämpa relevanta kriterier på ett icke diskriminerande sätt” (s. 289). Hänvisning ges bl.a. till fallet Association les Témoins de Jehovah mot Frankrike (dom den 30 juni 2011), där vägran att bevilja ett trossamfund en viss status, som skulle innebära att donationer undantogs från beskattning, bedömdes

¹ Jämför 2 kap. 20 § RF. Friheten är absolut för svensk medborgare och kan endast upphävas eller ändras genom ändringar av RF. För andra än svenska medborgare får dock särskilda begränsningar av religionsfriheten göras genom lag (2 kap. 25 § första stycket 1 RF).

utgöra en inskränkning av religionsfriheten p.g.a. den påverkan som detta hade på samfundets primära inkomstkälla och möjligheter att fortsätta att verka.

Vägran att bevilja auktorisation, etc. som är avsett att underlätta utövandet av religionen eller tron eller ekonomiska och finansiella åtgärder som vidtas mot ett samfund kan innebära en inskränkning av den konventionsgaranterade religionsfriheten. Diverse inskränkningar kan emellertid – som Europadomstolens praxis visar - vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle i syfte att förena olika gruppers intressen. Härvid gäller att staten vid utövandet av sådana maktbefogenheter ska förhålla sig *neutral och opartisk* (se artikel 9.2):

”Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.”

En inskränkning kan m.a.o. vara acceptabel om den stipuleras i lag, har ett visst legitimt syfte samt bedöms vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Det sistnämnda kriteriet är det mest svårtillämpade. Konventionsstaterna anses ha en viss frihet att bedöma vilka inskränkningar som är nödvändiga för att uppnå ett visst legitimt syfte (”margin of appreciation”). Bedömningsmarginalen kan, som utredningen anför, variera t.ex. om det finns en gemensam europeisk samsyn, som ifråga om främjandet av jämställdhet mellan könen, medan i annat fall statens egna traditioner kan väga över.

Av särskilt intresse med tanke på de processer som, enligt vad ovan anförts, förevarit i HFD avseende Jehovas vittnen är fallet Jehovah’s Witnesses of Moscow m.fl. mot Ryssland (dom den 10 juni 2010), där staten hade upplöst samfundet ifråga. Åtgärden motiverades med att den var nödvändig i syfte att förhindra samfundet från att överträda andras grundläggande fri- och rättigheter, bl.a. genom att förmå medlemmar att vägra blodtransfusioner (en sådan diskussion förekom även i HFD). Europadomstolen konstaterade att det är vanligt förekommande att olika religioner föreskriver särskilda uppträdanderegler som anhängarna måste följa i sitt privatliv för att manifesterar sin önskan att följa sin tro, vilket skyddas av artikel 9. Domstolen fann, kortfattat uttryckt, att ett förbud mot blodtransfusioner inte kunde rättfärdiga den aktuella inskränkningen.

Utredningen drar de konklusionerna, att inskränkningar av religionsfriheten kan anses nödvändiga i ett demokratiskt samhälle om ”en religionsutövning innebär ett angrepp på någon annans fri- och rättigheter genom otillbörliga metoder, såsom utnyttjande av trångmål, hot, hjärntvätt, tvång och våld eller vid uppmuntran eller rättfärdigande av sådana otillbörliga metoder”. Utredningen tillägger, att sådana begränsningar som en person gör av sina fri- och rättigheter genom ”medvetna och frivilliga val, i syfte att följa religiösa påbud, kan dock som regel inte ligga till grund för en inskränkning av religionsfriheten” (s. 297). *Fakultetsnämnden har inget att erinra häremot även om det – bör det understrykas – alltid är vanskligt att uttala sig om religionsfriheten, särskilt mot bakgrund av Europadomstolens praxis.*

Kan lagens föreslagna uppbyggnad, och främst dess demokratikriterium, kränka religionsfriheten?

De konklusioner som utredningen har dragit har lagts till grund för utformningen av de ovan återgivna paragraferna om vilka samfund som överhuvudtaget kan komma ifråga för stöd (4 - 5 §§) och en precisering av fall där sådant stöd *inte* ska kunna komma ifråga (6 §). Förslaget i 5 § har i stort en motsvarighet i nu gällande lag, även om kraven på samfundens organisatoriska struktur har förstärkts. *Fakultetsnämnden menar att det inte får anses kontroversiellt att ett stödberättigat samfund ska ha bedrivit sin verksamhet under en viss tid och ha ett visst antal medlemmar som är bosatta i Sverige indikerar att trossamfundet är stabilt och att stödet därför kan uppnå sitt syfte och bidra till en långsiktig och aktiv religiös verksamhet (s. 264 och 271).*

Den i sammanhanget mer kontroversiella frågan är hur man ska förhålla sig till ett s.k. demokratikriterium i lagen. Vår nuvarande lag (3 §) stipulerar som villkor att trossamfundet bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på; ett kriterium som enligt vad ovan anförts vållat tillämpningsproblem. Utredningen har eftersträvat ett ”förtydligt demokratikriterium” och i samband därmed gjort många och disparata överväganden. Av 4 § förslaget till en ny lag framgår att stödet ska bidra till att ”upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på”. Det väsentliga torde, och som utredningen betonar, vara möjligheten att exkludera trossamfund ”som agerar i strid med särskilt skyddsvärda värderingar i det svenska samhället” (s. 265). Lagförslaget 6 § har utformats utifrån denna målsättning och innebär bl.a. att samfund som utövar våld eller tvång, kränker barns rättigheter på ett kvalificerat sätt, bryter mot diskrimineringsförbud, överträder principen om alla människors lika värde, eller ”aktivt motarbetar det demokratiska styrelseskicket” i princip inte ska ges statsstöd. Dock följer av 6 § st. 2 att sådant stöd likväl ska kunna ges vid förekomsten av ”synnerliga skäl”. *Detta undantag ställer sig dock fakultetsnämnden tveksam till.*

Fakultetsnämnden kan inte annat än konstatera, att det har varit förenat med stora svårigheter att utforma ett lagförslag dels med tanke på ämnets komplexitet, dels med tanke på direktiven. Detta indikeras inte minst av att framställningen i betänkandet är mycket repetitiv och det blir ibland osäkert att avgöra *vad* utredningen egentligen kommer fram till. Under alla omständigheter tillstår att ett förtydligt demokratikriteriet likväl har åstadkommit och på så sätt kan en mer likvärdig rättstillämpning möjliggöras. Samtidigt måste dock betonas, att de bevissvårigheter som kan uppkomma torde vara avsevärda. *Fakultetsnämnden kan dock inte ge några anvisningar om ett demokratikriterium som skulle vara enklare att tillämpa, utan stannar vid konklusionen att dylika kriterier alltid är förenade med allehanda tillämpningsproblem. Samtidigt är det givetvis lovvärt att på angivet sätt försöka exkludera samfund som helt går på tvären mot det svenska samhället (hur detta nu låter sig definieras).*

Utredningen förklarar att demokratikriteriet syftar till att ”förhindra att trossamfund som inte respekterar samhällets grundläggande värderingar finansieras med allmänna medel”, men tillägger, att det ändå kan vara problematiskt med tanke på att ett tveksamt agerande från ett samfund inte sällan hör samman med dess religiösa lära. Hänvisning ges härvid till ovan nämnda fall HFD 2013 ref. 72 och HFD 2017 ref. 4). Utredningen tillägger, att det som regel inte finns skäl att ifrågasätta en sådan ståndpunkt (s. 300).

En väsentlig följdfråga blir ifall det kan vara fråga om en otillåten inskränkning att ett samfund som är helt beroende av statsstöd för sin verksamhet inte ges ett sådant. Undersökningar har visat att det statliga stödet är den viktigaste inkomstkällan för nästan 30 procent av de bidragsberättigade samfunden. Utredningen anför (s. 301):

”Det är därmed inte helt osannolikt att ett vägrat fortsatt stödberättigande i sig skulle kunna innebära en inskränkning av religionsfriheten. Mot bakgrund av det ovan anförda är det utredningens uppfattning att ett vägrat stöd, med anledning av att demokratikriteriet inte är uppfyllt, skulle kunna innebära en inskränkning av religionsfriheten i artikel 9.1 i Europakonventionen. Vid utformningen av ett förtydligat demokratikriterium måste därför hänsyn tas till artikel 9.2 i Europakonventionen där förutsättningarna för inskränkningar av religionsfriheten anges ... och till diskrimineringsförbudet i artikel 14”.

Fakultetsnämnden undrar ifall avsikten är att bortse från kraven i 6 § (och att tillämpa undantaget med ”synnerliga skäl” (st. 2)) om ett s.k. icke demokratiskt samfund är beroende av statsmedel. En sådan tolkning tycks emellertid leda till orimliga konsekvenser.

Med utgångspunkt i RF försöker utredningen fånga vilka värden som skulle kunna motivera att samfund – trots allt – exkluderas. Härvid anges följande, bl.a. med erinrande om 1 kap. 2 § RF (s. 304 f.):

- Alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet
- Demokratins idéer
- Den enskildes privatliv och familjeliv
- Delaktighet och jämlikhet samt skydd mot diskriminering
- Barnets rätt
- Minoriteters kultur- och samfundsliv.

Utredningens slutsats blir att någon form av demokratikriterium är försvarligt för att ”förhindra att trossamfund som inte respekterar samhällets gemensamma värdegrund finansieras med allmänna medel”. Vid utformningen av ett sådant måste dock en avvägning göras mellan ”statens behov av kontroll och trossamfundens behov av integritet och självständighet” (s. 328). Utifrån tidigare erfarenheter betonas också att ett nytt kriterium ska ”både vara tydligt och kunna tillämpas i praktiken” (s. 329):

”Det får inte förekomma att otydlig lagstiftning leder till att stöd ges till trossamfund som inte respekterar värderingar som är av grundläggande betydelse för vårt demokratiska samhälle, eller att stöd vägras på godtyckliga grunder. Ett förtydligat demokratikriterium bör därför utformas i enlighet med artikel 9.2 i Europakonventionen där förutsättningarna för inskränkningar av religionsfriheten anges. Bevisbördan för att förutsättningarna är uppfyllda ligger på konventionsstaten, dvs. den svenska staten.”

Fakultetsnämnden menar att målsättningen är lovvärd men ifrågasätter om det verkligen är möjligt att uppnå dessa högt ställda krav, och pekar – återigen – på de avsevärda bevisvårigheter som kan förutses.

Frågan om återkrav

Utredningen anför, att en kontinuerlig uppföljning bör göras av om lämnat stöd uppfyller lagens målsättningar, t.ex. ifråga om trossamfundens arbete med demokrati- och värdegrundsfrågor. En sådan utvärdering bör också kunna leda till en reaktion från samhällets sida (jfr s. 353 f).

Enligt förslaget ska lämnat statsbidrag kunna krävas tillbaka (7 §):

”Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om bidragsformer samt om fördelning och återkrav av statsbidrag.”

Utredningen konstaterar att stödet till trossamfund får anses ha en gynnande karaktär även om det i denna införs betungande element genom bestämmelser om återkrav. Denna uppfattning är sedan länge etablerad i svensk rätt (jämför de av utredningen anförda prejudikaten RÅ 1995 ref. 4 och NJA 1984 s. 648). *Fakultetsnämnden har inget att erinra, även om denna tolkning i vissa sammanhang kan ge märkliga effekter.* Det är alltså, som utredningen anger, inte fråga om att begränsa religionsfriheten, utan regeringsformens normgivningsregler (8 kap. 2 § st. 1 p. 2 och 8 kap. 7 § RF) medger att regeringen förordnar, dvs. som ovan är förslaget (s. 281 f).

Utredningen uppehåller sig också vid frågan om principen om gynnande förvaltningsbesluts negativa rättskraft kan utgöra något hinder mot regler om återkallelse. Fakultetsnämnden vill bara kort erinra om att sådana regler är erkända sedan länge i speciallagar (se t.ex. körkortslagstiftningen) och undantag har sedan länge accepterats i fast praxis. Tillika anges numera i gällande förvaltningslag (2017:900) att gynnande beslut får återkallas om ”det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas” (FL 37 § st. 2 p. 1). Några fortsatta överväganden är därför inte nödvändiga.

Beslutande myndighet och överklagan

Enligt befintlig lagstiftning på området kan beslut överklagas till regeringen, vars beslut i sin tur kan bli föremål för rättsprövning. Besluten har klassificerats som civila rättigheter eller skyldigheter av HFD i HFD 2011 ref. 10, varför rättsprövning blev nödvändig (1 § lagen, 2006:304, om rättsprövning av vissa regeringsbeslut). Utredningen gör den bedömningen, vilket fakulteten fullt ut delar, att regeringen ska frigöras från denna förvaltningsuppgift, eftersom ett ställningstagande från regeringens sida inte kan anses nödvändigt (s. 369 ff.). Som en följd därav kan besluten ifråga även bli föremål för prövning i allmän förvaltningsdomstol enligt reglerna om s.k. förvaltningsbesvär (FL 40 § och gällande speciallag). Som ovan framgått talar HFD:s praxis avseende Jehovas vittnen (se ovan HFD 2011 ref. 10, HFD 2013 ref. 72 och HFD 2017 ref. 4) för att reglerna utformas så att domstolsprövning medges. I så måtto är förslaget till 13 §, om att beslut enligt lagen ”får överklagas till allmän förvaltningsdomstol” korrekt.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jessika van der Sluijs. Yttrandet har beretts av professor Wiweka Warnling och universitetslektor Karin Åhman. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Jessika van der Sluijs

Karolina Alveryd